

EMIL CONDURACHI ȘI DOBROGEA

Mihai Irimia

Ținutul dintre Dunăre și Mare – Dobrogea – este, fără îndoială, cea mai reprezentativă regiune a țării noastre pentru obiectivele greco-romane, care aici se întâlnesc într-o densitate, monumentalitate și semnificație istorică de neegalat.

Dacă prin ruinele sale impresionante de la Troesmis, Adamclisi, Constanța, Mangalia, prin valurile de apărare transdobrogene, ori prin amintirea marelui poet Ovidius, regiunea a atras de timpuriu atenția călătorilor și a celor împătimiți de cultura clasică, nu e mai puțin adevărat că ea a beneficiat și de interesul la fel de mare al unor savanți – istorici și arheologi.

Începutul cercetărilor arheologice sistematice s-a datorat, după cum bine se știe, lui Grigore Tocilescu și Vasile Pârvan – ultimul fiind descoperitorul, între altele, al Histriei, unde a inițiat și primele campanii ample de săpături.

După dispariția în plină activitate a savantului, opera sa a fost continuată în Dobrogea de mulți dintre elevii săi și ai excepționalei școli arheologice românești pe care însuși Pârvan a creat-o, la Histria, conducerea șantierului a fost preluată între 1927-1947 de Scarlat Lambrino; la Capidava, Callatis, Tropaeum Traiani, Cernavodă, Enisala și în alte locuri au lucrat alții dintre străluciții elevi ai savantului, și care vor ajunge, la rândul lor, mari personalități ale arheologiei și istoriei românești, continuatori și creatori de școală.

Ca într-o veritabilă ștafetă a celor mai reprezentative personalități științifice românești, în anul 1949 conducerea șantierului Histria (dar, pentru o vreme, și a altor obiective importante – ca Tomis și Callatis) a fost preluată pentru o lungă perioadă de timp (până în 1970) de prof.

Emil Condurachi. A fost, fără îndoială, una dintre cele mai fructuoase etape nu numai în istoria cercetărilor întreprinse în străvechea colonie milesciană, ci și ale arheologiei dobrogene în ansamblu.

Aceasta, deoarece programul de cercetări arheologice întocmit sub direcția coordonare a prof. Emil Condurachi nu avea în vedere numai Histria, ci și Callatis (așa cum aminteam mai sus) cu teritoriile lor rurale. În afara săpăturilor întreprinse în unele sectoare importante ale celor două cetăți, au fost efectuate sondaje arheologice ori periegeze în importante obiective, cum ar fi zona Fântânele cu apeductele sale, așezarea greco-indigenă de la Tariverdi, apoi Vadu, Sinoe, Baia, Corbu, iar în teritoriul callatian în localitățile Pecineaga și Moșneni. În mai multe puncte, (cum ar fi Baia-Hamangia, Tariverdi, Argamum), Histria – necropola tumulară, Histria – Sat și Histria – “Capul viilor” săpăturile s-au amplificat în următorii ani sub responsabilitatea directă a colaboratorilor lui Emil Condurachi, dintre care unii foarte tineri la acea vreme, cărora profesorul le-a acordat întreaga încredere și libertate de cercetare, obținându-se astfel rezultate de referință pentru arheologia românească.

O primă constatare este aceea că încă din acei ani au fost alcătuite colective ample (uneori cu caracter interdisciplinar, din care nu lipseau arhitecți, antropologi, geologi, paleozoologi) care cuprindeau cercetători pentru mai multe perioade și domenii istorico-arheologice, de la unii membri ai școlii arheologice create de V. Pârvan, până la cei mai tineri arheologi, astăzi, la rândul lor, specialiști venerabili. În acei ani, prin cercetări de suprafață s-au identificat de către membrii colectivului lărgit al șantierului Histria numeroase obiective

pentru toate epocile istorice, îmbogățindu-se substanțial repertoriul arheologic al zonei; unele au beneficiat de scurte sondaje, pentru determinări culturale și cronologice.

Din studiile publicate constatăm că investigațiile arheologice întreprinse erau rezultatul unei concepții unitare, bine articulate științific, în care rolul prof. Emil Condurachi a fost decisiv. Trebuie să recunoaștem că programele de cercetare și valorificare științifică pe baza cărora se desfășoară și astăzi cercetarea arheologică din Dobrogea își au începutul în programul Institutului de Arheologie al Academiei Române întocmit, în deceniul al 6-lea al secolului al 20-lea, pentru această regiune, sub coordonarea directă a prof. Emil Condurachi. Acest program a reprezentat o adevărată cotitură în cercetarea arheologică, deoarece el avea în vedere – ca zonă – întreaga regiune, cu cele mai reprezentative situri sau microzone, cu toate perioadele istorice, de la paleolitic la epoca medievală. Încă din acei ani, paralel cu săpăturile, s-au efectuat și ample lucrări de restaurare și conservare la Histria, în primul rând, apoi și la Tomis și Callatis; și în aceste cazuri profesorul a fost prezent, cerând reprezentanților D.M.I. găsirea și aplicarea celor mai corecte mijloace de conservare și protecție pentru zidurile de incintă, pentru alte construcții antice reprezentative, care, în timp, și-au demonstrat viabilitatea.

O altă preocupare majoră a omului de știință Emil Condurachi (devenit membru titular al Academiei Române în anul 1955) a reprezentat-o cea de valorificare a cercetărilor arheologice.

Amintim primul volum din seria Histria, București, 1954, care reprezintă sinetic rezultatele săpăturilor dintre anii 1914-1943, apoi dintre 1949-1952, un volum de referință, în care contribuțiile lui Emil Condurachi și ale colaboratorilor săi – personalități remarcabile ale arheologiei românești – sunt exemplare. În acest volum au fost prezentate, totodată, noile obiective de cercetare, axate pe problemele istoriei Histriei, atât ale orașului propriu-zis, cât și al *chora* – ei, stabilindu-se o serie de jaloane

importante pentru cercetările care s-au dezvoltat ulterior. Pornind de la aceste prime repere, planul de săpături de la Histria și din împrejurimi a fost continuat și amplificat, metodele folosite în vederea aprofundării cercetărilor variind după situațiile concrete, așa cum aprecia mai târziu un fost elev și colaborator al lui Emil Condurachi, astăzi el însuși un remarcabil și de neclintit cercetător al Histriei (prof. Al. Suceveanu), “profesorul Condurachi a reușit să impună treptat colaboratorilor săi o nouă metodă de cercetare a monumentelor greco-romane, transferând și adaptând la condițiile locale metoda stratigrafiei, utilizând până atunci doar în preistorie” (Al. Suceveanu, SCIVA, 33, 1982, p. 7).

În acest sens, chiar Emil Condurachi, preciza: “fără a se evita cercetările de suprafață (desfășurate în *chora* Histriei și în afara ei, n.n.), s-au aplicat și alte metode, în scopul de a se identifica și explora în extensiune și în profunzime zonele care conțineau documente arheologice ilustrând toate etapele Histriei” (Emil Condurachi, în *Histria II*, București, 1966, p. 5).

Sub îngrijirea academicianului Emil Condurachi a apărut în 1966 volumul monumental Histria, II. Ca o continuare a aceluiași proiect editorial, în anii din urmă au apărut și alte volume din seria Histria, ajungând astăzi la cel de-al 11-lea.

Dar omul de știință nu și-a limitat preocupările istorico-arheologice, pentru Dobrogea, doar la Histria. Nu ne vom referi la numeroasele lucrări de arheologie și istorie veche universală, ori românească, de numismatică și de politică economică a Imperiului Roman. A fost prezent cu studii în revista “Pontica” a Muzeului de Istorie națională și arheologie Constanța; amintim studiul *Problema unor bazilici creștine de la Histria și Callatis*, în Pontica, 4, 1971, p. 173-190.

În anul 1978, sub coordonarea sa a fost publicat un monumental volum istorico-documentar, - *Dobrogea*, - frescă reprezentativă a evoluției acestei regiuni din paleolitic până în contemporaneitate, la care au colaborat mai mulți specialiști

(Dobrogea, coordonator principal Emil Condurachi; prezentarea artistică Ion Miclea, Editura Sport-Turism, București).

Prof. Emil Condurachi a sprijinit întotdeauna – dar mai ales în momentele grele – colectivul arheologic constănțean, pentru cercetarea și punerea în valoare a marilor obiective descoperite în anii '60-'70 la Tomis, între care zidul de incintă romano-bizantin, edificiul cu mozaic, bazilicile și complexele meșteșugărești, termele romane, cartierul greco-elenistic, roman și romano-bizantin din Parcul Catedralei ș.a. Sprijinul său concret s-a manifestat și în cazul cercetării unor importante obiective de pe *limes*-ul dunărean al Dobrogei de către arheologii constănțeni, cum sunt cele de la Hârșova, Rasova și Sacidava-Muzait.

Era prezent deseori la Constanța, fie în cadrul sesiunilor științifice anuale "PONTICA", unde imprima manifestării, prin personalitatea sa, nu numai o înaltă ținută științifică, ci și o atmosferă agreabilă, prietenească, uneori chiar colegială. Numeroasele delegații științifice care vizitau în acei ani Histria, ori alte obiective arheologice, nu ocoleau niciodată Constanța, însoțite întotdeauna cu plăcere de academicianul Emil Condurachi.

Aceasta s-a datorat nu numai monumentelor excepționale ale Constanței, ci și apropierii generoase a profesorului față de colectivul constănțean (mulți dintre membrii acestuia fiind foștii săi elevi) și a prieteniei constante față de Adrian Rădulescu, directorul muzeului. În ultimii ani l-a interesat în mod deosebit așezarea greco-indigenă de la Albești, din teritoriul

Callatidei, pe care a vizitat-o în repetate rânduri, împreună cu prietenul său de o viață, prof. Dinu Adameșteanu. Aceste vizite reprezentau pentru tinerii cercetători constănțeni de atunci momente memorabile, deoarece cu experiența lor îndelungată, cu vasta lor cultură istorică, cei doi profesori supuneau analizei, ca în cadrul unor adevărate colocvii, aspecte dintre cele mai incitante și inedite, care îndemneau la investigații cât mai complexe și profunde. În toate împrejurările profesorul Emil Condurachi transmitea colectivului constănțean, ca și atâtor generații de elevi și colaboratori din toată țara, cu căldura și generozitatea care-l caracterizau, grăuntele roditor al științei istorico-arheologice, văzută în evoluția și în universalitatea ei.

Neîndoielnic, istoria cercetărilor arheologice din Dobrogea nu poate fi completă fără relevarea contribuțiilor științifice proprii ale profesorului Emil Condurachi, fără evidențierea sprijinului său generos oferit atâtor generații de specialiști la dezvoltarea arheologiei din această regiune.

Manifestarea de față la care am avut marea onoare de a fi invitat ar putea reprezenta doar un început al unor activități și studii științifice care să înfățișeze mai concret și obiectiv contribuțiile omului de știință și profesorului, măcar în parte față de cât a reușit el să veșnicească trecutul Dobrogei, scos la lumină cu atâta osârdie, regiune căreia i-a dedicat întreaga viață, ca savant și om.